

ДІЯЛЬНІСТЬ БОЛЕСЛАВА РОСІНСЬКОГО НА КАФЕДРІ АНТРОПОЛОГІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ЯНА КАЗИМИРА

Стаття присвячена дослідженню діяльності о. проф. Б. Росінського на кафедрі антропології Університету Яна Казимира у Львові. Висвітлюється його науково-педагогічна діяльність, з особливою увагою до кваліфікаційних процедур.

Ключові слова: Болеслав Росінський, кафедра антропології, антропологія, реабілітація.

У 20–30 рр. ХХ ст. у львівському Університеті Яна Казимира (УЯК) діяла кафедра антропології під керівництвом одного з найвідоміших польських антропологів, засновника математично-статистичної школи у антропології, вченого світового рівня професора Яна Чекановського. Кафедра офіційно відкрилася 1 жовтня 1913 р., однак у зв'язку з початком Першої світової війни, військовими діями в Галичині, зміною підпорядкування установи та іншими політичними обставинами, найбільший розвиток у діяльності кафедри припав на міжвоєнні десятиріччя.

У цей період на кафедрі працювали відомі вчені та громадсько-політичні діячі Польщі – Я. Чекановський, Я. Мидлярський, К. Стояновський, С. Клімек та ін. Одним з найбільш титулованих та відомих вчених, представників львівської школи антропології був о. проф. Болеслав Росінський (1884–1964), співробітник кафедри антропології в 1921–1939 рр.

Мета статті – висвітлити діяльність о. проф. Б. Росінського на кафедрі антропології УЯК. Джерелами до вивчення діяльності вченого стали матеріали особової справи вченого, які зберігаються у фонді 26 “Львівський університет” Державного архіву Львівської області, а також періодичні видання: “Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie”, “Lud”, програми навчальних курсів “Spis wykładów na rok akad.” та ін. Найповнішою працею, у якій висвітлюється діяльність кафедри антропології УЯК, є стаття Р. Тарнавського¹, у якій автор, на широкому тлі, детально розглянув напрямки наукової діяльності та подав бібліографію публікацій Б. Росінського.

Болеслав Росінський народився 1 липня 1884 р. у Варшаві, у 1902 р. закінчив Технічну школу Варшавсько-Віденської залізниці, а у 1907 р. – Духовну семінарію у Варшаві. Після закінчення студій служив вікарієм у провінції та Варшаві, а з 1911 р. до 1916 р. працював префектом середніх шкіл². Б. Росінський планував поглибити теологічну освіту у Духовній академії в Петербурзі, однак, працюючи над науковою теоретичною працею з теології “Doctrina Catholica de creatione hominis in lumine rationis considerata” (Католицька Доктрина про створення людини в світлі науки), почав вивчати антропологічну літературу та зацікавився цією наукою³.

В 1910 і 1911 рр. він спеціально їздив до Мюнхена слухати лекції видатного німецького фізіолога і антрополога Йоханеса Ранке. Одночасно з цим, Б. Росінський став слухачем наукових курсів в Антропологічній лабораторії при Науковому товаристві у Варшаві під керівництвом К. Столихва⁴. Згодом вчений облишив теологію та присвятив себе антропології. У 1911 р. Б. Росінський розпочав працювати у Антропологічній лабораторії, спочатку безоплатно, а з 1918 р. – за оплату. З 1917 р. до 1921 р. він обіймав посаду старшого асистента лабораторії. За цей період вчений підготував дві наукові роботи: “Антропологічне дослідження щелеп на польських землях” та “Антропологічна характеристика населення села Кашич та околиць Пшеворська в Галичині”. Обидві праці були відзначені нагородами Наукового товариства у Варшаві.

У 1918 р. Б. Росінський розпочав генетичні дослідження польських сільських родин. Матеріальну підтримку для здійснення наукових пошуків та збору матеріалів дослідження він отримав від відомого польського Товариства ім. Мянновського та Міністерства віровизнань і освіти.

У 1919 р. вчений отримав субвенцію на завершення антропологічної освіти та поїхав до Львова, вважаючи його провідним науковим антропологічним осередком. Саме там, 23 березня 1921 р, на підставі праці “Charakterystyka antropologiczna ludnosci powiatu pultuskiego” (Антропологічна характеристика населення Пултуського повіту), він здобув ступінь доктора філософії з антропології⁵. У цьому ж році, 1 жовтня, Б. Росінського призначили старшим асистентом кафедри антропології⁶.

У 1925 р. розпочався процес габілітації Б. Росінського. На габілітаційному колоквіумі, який відбувся 18 листопада 1925 р., фахові питання здобувачу ставили професори Я. Чекановський та Л. Козловський. У результаті засідання комісія ухвалила рішення про допуск здобувача до наступного етапу – габілітаційної доповіді⁷.

20 листопада 1925 р. на засіданні ради Гуманітарного факультету під керівництвом декана Яна Чекановського відбувся габілітаційний виклад Б. Росінського на тему “Z badań nad dziedzicznością u człowieka” (Дослідження про спадковість людини), на підставі якого одногосно ухвалено подання Л. Козловського, про те що Б. Росінський заслуговує присудження йому титулу “veniam legendi” з антропології та клопотання про затвердження цього звання у міністерстві⁸.

Наступний етап габілітації відбувся 28 листопада 1925 р. На підставі праці “Wyspa Kreta prehistoryczna i współczesna pod względem antropologicznym” (Стародавній і сучасний о. Крит з антропологічного погляду) Б. Росінського, Л. Козловський вніс подання про габілітацію на габілітаційній комісії, до складу якої увійшли професори Я. Чекановський, Л. Козловський, А. Фішер та Е. Буланда. У звіті про діяльність кафедри, Я. Чекановський вказав, що ця робота побудована на краніологічних матеріалах відомого австрійського антрополога Ф. Люшана⁹. Габілітація Б. Росінського затверджена рішенням міністерства Віровизнань і освіти № IV. SW. 1407/ 26 від 22.02.1926 р.

Після офіційного затвердження габілітації, вчений отримав право читати лекції студентам університету. У 1927–28 н. р. він виконував завдання з підготовки лекцій із “Зоологічної антропології”, які згодом стали основою його постійного навчального курсу¹⁰. Разом з цим, педагогічна робота Б. Росінського на кафедрі антропології полягала і у проведенні спільних з Я. Чекановським семінарів – статистично-біометричних і краніологічних практикумів¹¹. Протягом, принаймні, 1929–1937 рр. він разом з Я. Чекановським вів заняття “Вступ до біометрії” та “Вступ до антропометрії”¹². Особистий курс вченого “Зоологічна антропологія” складався з наступних частин: “Внутрішньоутробний розвиток людини”, “Позаутробний розвиток людини”, “Порівняльна остеологія”¹³, “Порівняльна мієлогія”¹⁴, також він читав курс “Антропоморфологія м’яких тканин”¹⁵. За потреби Б. Росінський був заступником Я. Чекановського на лекціях із загальної антропології на гуманітарному факультеті та антропології для медиків на лікарському¹⁶.

В особистій справі Б. Росінського зберігаються детальні програми його навчальних курсів із “Зоологічної антропології” та “Палеоантропології”¹⁷. Обидва курси передбачали заняття протягом повного навчального року по 2 години на тиждень та тривалістю 17 і 16 академічних годин відповідно. Хоча сучасне трактування окремих назв та напрямків дещо інше, вважаємо згадані плани цікавим та пізнавальним додатком¹⁸.

Курс “Зоологічна антропологія”:

Вступ. Різноманітність кутів, під якими можна розглядати людину.

Людина, як частка органічного світу. Прогресивність. Ознаки рецесивності.

I. Порівняльна анатомія людини:

A. Остеологія

1. Череп і його філогенетичний і онтогенетичний розвиток

2. Хребет і його філогенетичний розвиток

а. шийний, грудний, поперековий, крижовий і хвостовий відділи хребта

3. Грудна клітина

4. Плечовий пояс і верхні кінцівки

5. Таз

6. Пояс і нижні кінцівки

V. Міологія

1. Мімічні м'язи

2. М'язи тулуба

3. М'язи кінцівок

C. Кровоносна система

D. Нервова система

E. Соматологія

1. Голова і обличчя

a. Волосся (hypertrichosis)

b. Око, ніс, область губ, вухо

2. Тулуб

3. Верхні і нижні кінцівки

F. Основні результати анатомічно-порівняльного аналізу людини.

G. Теорії походження людини

1. Історична еволюція

Оцінка еволюціонізму на основі сучасних біологічних і антропологічних досліджень.

Програма лекцій з “Палеоантропології”:

1. Історія знахідок палеолітичних людських останків

2. Хронологія раннього палеоліту

3. Узагальнені поняття систематизації викопних приматів і мавп

4. Пітекантроп

5. Проблема людини третинного періоду в історичному розвитку (Еоліт)

6. Розкопки з Веймару і Мане

7. Пілтдаунська людина

8. Неандертальці і їх культурна приналежність та відношення до сучасної людини

9. Хронологія пізнього палеоліту

10. Історичний погляд на міжрасові стосунки пізнього палеоліту

11. Результати застосування методу диференціальної діагностики в краніології

12. Міжрасові стосунки пізнього палеоліту

13. Викопні рештки людини поза Європою та їх відношення до європейських палеолітичних решток:

a. Африка: знахідки з Олдвею, Боскопу та Брокен-хіллу

b. Азія

c. Австралія: череп з Талгаю і поява сучасних австралійців

d. Північна і Південна Америка: раса людей лесс, раса Лагоа-Санта. Відкриття і теорія Амегіно

14. Расові стосунки в епіпалеолітичній (мезоліт) Європі (Офнет)

15. Расові взаємодії та міграції раннього неоліту в Європі

16. Сучасні расові відносини та їх зв'язок з минулим.

У 1929 р. Б. Росінський майже рік стажувався в США, де вивчав антропологічні особливості польських поселенців¹⁹. Суть його дослідження полягала у встановленні впливу географічних чинників на механізм спадковості – для цього він провів дослідження близько 800-та польських сімей на батьківщині та 321-єї родини в Техасі²⁰.

Починаючи з 1925 р. керівництво Гуманітарного відділу УЯК клопоталося до міністерства про виділення при Закладі антропологічному штатної посади ад'юнкта замість старшого асистента²¹. Однак листом від 6 грудня 1926 р. Міністерство віровизнань і освіти повідомило ректорат про те, що бюджетом на 1926–27 н.р. не передбачено зміни штатних посад, тобто прохання залишилося без задоволення²². У зв'язку з цим, 1927 р. Б. Росінському було призначено особистий науковий додаток в розмірі 70 пк. місячної зарплати²³. У цьому ж році,

Я. Чекановський, як керівник кафедри, ще раз офіційно звернувся до деканату Гуманітарного відділу про необхідність поновити прохання про переведення Б. Росінського на посаду ад'юнкта, мотивуючи це тим, що він впродовж останніх двох років виконував навантаження і обов'язки доцента²⁴. Це звернення деканат підтримав та навесні 1928 р. звернувся до Міністерства віровизнань і освіти з проханням змінити асистентуру ад'юнктурую, вказавши, що Б. Росінський – визначна наукова сила та цінний працівник²⁵, а за рік ще раз повторив дане прохання²⁶. Це питання залагодилося аж у 1930 р., коли, згідно ухвали ради Гуманітарного факультету від 15 жовтня 1930 р., Б. Росінського було призначено ад'юнктом кафедри антропології з 1 жовтня 1930 р.²⁷. У 1927/28 і 1928/1929 н.рр. Б. Росінський був представником доцентів у Раді гуманітарного факультету²⁸, згадаємо, що постійний склад вченої ради формувався з керівництва факультету та керівників кафедр.

У 1931 р. з'явилася інформація про ймовірне перенесення антропологічної ад'юнктури до математично-природничого факультету Познанського університету²⁹. Дане питання схвильовало деканат Гуманітарного факультету ще й тому, що окрім цінного науково-педагогічного потенціалу Б. Росінського, заклад міг втратити окрему штатну посаду. Цього не сталося і вчений пропрацював в УЯК до 1939 р.³⁰.

Наступним фаховим та професійним сходженням доцента Б. Росінського стало його іменування титулярним професором. Таке рішення 13 червня 1933 р. було одностайно ухвалено антропологічною комісією при Гуманітарному факультеті УЯК у складі професорів А. Фішера, Я. Чекановського та заступника декана факультету В. Подляха, відповідне звернення до Міністерства віровизнань і освіти затверджене на засіданні ради факультету від 21 червня 1933 р.³¹. Профільне міністерство листом № ВР-25992/ 34 від 17 жовтня 1934 р. проінформувало ректорат про номінування Б. Росінського титулярним професором³². А в 1936 р. надійшла позитивна відповідь на звернення деканату Гуманітарного факультету про “стабілізацію” (постійне номінування) проф. Б. Росінського на посаді ад'юнкта кафедри антропології УЯК^{33, 34}. На цьому становищі вчений перебував аж до кінця 1939 р., доки не перейшов на посаду старшого асистента кафедри гістології і ембріології Львівського медичного інституту³⁵.

При кафедрі антропології з 1928 р. діяв антропологічний гурток, на якому студенти УЯК поглиблювали свої знання з антропології, етнології, археології і суміжних наук, через доповіді, дискусії, обговорення³⁶. Згадаємо, що значна частина учасників згодом стали відомими вченими, це, насамперед, Ю. Гаєк, Я. Фальковський, І. Гургула, М. Смішко. Учасниками зібрань були також викладачі гуманітарного факультету, в тому числі Я. Чекановський, А. Фішер, Л. Козловський, С. Клімек, Б. Росінський та ін³⁷.

У 1935/1936, 1936/1937 та 1937/1938 н. рр. Б. Росінський входив до складу Дисциплінарної комісії для допоміжного наукового персоналу³⁸.

Окрім діяльності в університеті, принаймні з 1925 р., вчений був членом Етнографічного товариства³⁹, а з 1939 р., – входив до його президії⁴⁰. Також Б. Росінський належав до Наукового товариства у Львові та став дійсним членом математично-природничого відділу в 1930 р.⁴¹, був членом Товариства природознавців ім. Коперніка, Міжнародного інституту антропологів та Анатомічно-зоологічного товариства⁴².

Науково-репрезентативна діяльність Б. Росінського охоплювала широкі кола світового наукового суспільства. Він брав участь у великій кількості міжнародних конгресів, з'їздів, конференцій. Головними науковими заходами вважаємо його виступи на II-ій та III-ій сесіях З'їзду міжнародного антропологічного інституту в Празі (1924) та Амстердамі (1927), З'їзді World Population Conference в Женеві (1927)⁴³, II-му З'їзді слов'янських географів і етнографів у Польщі (1927)⁴⁴, III-му міжнародному конгресі з евгеніки у Нью-Йорку (1932), VI міжнародному генетичному конгресі в Ітаці, США (1932)⁴⁵.

Б. Росінський присвятив університету Яна Казимира майже двадцять років життя. Це була його альма-матер, де він здобув докторський ступінь та пройшов тривалий шлях від асистента до професора. З 1927 р. вчений викладав великий лекційний курс “Зоологічна антропологія”, який складався з кількох окремих підтем. Окрім цього, вчений займався науковою працею, опублікував понад два десятки власних робіт, його власні розрахунки та матеріали використані у праці Я. Чекановського “Нарис антропології Польщі”⁴⁶, вчений консультував докторантів

кафедри та брав участь у наукових засіданнях антропологічного гуртка. Науково-педагогічну діяльність в УЯК Б. Росінський поєднував з членством у кількох наукових товариствах та був доповідачем на різних наукових заходах світового та європейського рівня. Після II Світової війни вчений оселився у Варшаві, де працював у Варшавському університеті та католицькій теологічній академії.

¹ Тарнавський Р. Антропологічно-етнологічний інститут Львівського університету як основа формування наукової школи Яна Чекановського // Народознавчі зошити. – 1914. – № 1. – С. 18–28.

² Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 26. (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639. (Болеслав Росінський). – Арк. 51.

³ Там само. – Арк. 51–52.

⁴ Там само. – Арк. 52.

⁵ Там само.

⁶ Там само. – Арк. 38.

⁷ Там само. – Арк. 34зв.

⁸ Там само. – Арк. 33зв.

⁹ Czekanowski J. Sprawozdanie z działalności naukowej Zakładu antropologiczno-etnologicznego Uniwersytetu Jana. Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924/25 // Lud. – 1925. – R. 24. – S. 191.

¹⁰ ДАЛО. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639 (Болеслав Росінський). – Арк. 53; Czekanowski J. Z działalności Zakładu antropologiczno-etnologicznego Uniwersytetu Jana. Kazimierza we Lwowie w piętnastolecie 1914–1928 // Lud. – 1928. – T. 27 – S. 183.

¹¹ ДАЛО. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639 (Болеслав Росінський). – Арк. 53.

¹² Program wykładów na rok akademicki 1929–1930. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1929. – S. 39; Spis wykładów na rok akad. 1934/1935. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1934. – S. 56; Spis wykładów na rok akad. 1936/1937. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1936. – S. 61.

¹³ Program wykładów na rok akademicki 1930–1931. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1930. – S. 42; Spis wykładów na rok akad. 1933/1934. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1933. – S. 59.

¹⁴ Program wykładów na rok akademicki 1929–1930. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1929. – S. 40.

¹⁵ Spis wykładów na rok akad. 1937/1938. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1937. – S. 63.

¹⁶ ДАЛО. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639. (Болеслав Росінський). – Арк. 53.

¹⁷ Там само. – Арк. 36, 37.

¹⁸ Там само. – Арк. 37.

¹⁹ Там само. – Арк. 53.

²⁰ Там само. – Арк. 152.

²¹ Там само. – Арк. 54.

²² Там само. – Арк. 62.

²³ Там само. – Арк. 76.

²⁴ Там само. – Арк. 69.

²⁵ Там само. – Арк. 89.

²⁶ Там само. – Арк. 102.

²⁷ Там само. – Арк. 117.

²⁸ Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1927/28. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1927. – S. 25; Program wykładów na rok akademicki 1931–1932 i Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/1932. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1931. – S. 120.

²⁹ ДАЛО. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639. (Болеслав Росінський). – Арк. 127, 128.

³⁰ Там само. – Арк. 192.

³¹ Там само. – Арк. 145.

³² Там само. – Арк. 167.

³³ Там само. – Арк. 164–165.

- ³⁴ Там само. – Арк. 164.
- ³⁵ Там само. – Арк. 194.
- ³⁶ Oleksin E. Koło Nauk Antropologicznych Studentów U.J.K. we Lwowie // Lud. – 1927. – R. 26. – S. 130.
- ³⁷ Там само. – S. 130–132.
- ³⁸ Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1935/36. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1935. – S. 5.
- ³⁹ Sprawozdanie Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie za czas od 1 lipca 1917 r. do 31 grudnia 1925 // Lud. – 1925. – R. 24. – S. 236.
- ⁴⁰ Sprawozdania z Walnych Zebrań Towarzystwa Ludoznawczego. XX Walne Zebranie T. L // Lud. – 1946. – R. 36. – S. 412.
- ⁴¹ Sprawozdania Towarzystwa naukowego we Lwowie. – № 2. – 1930. – S. 111.
- ⁴² Program wykładów na rok akademicki 1931–1932 i Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/1932. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie – 1931. – S. 120.
- ⁴³ ДАЛО. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639. (Болеслав Росінський). – Арк. 53.
- ⁴⁴ Bachmann A. II Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce // Lud. – 1927. – R. 26. – S. 130.
- ⁴⁵ ДАЛО. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5. – Спр. 1639. (Болеслав Росінський). – Арк. 151.
- ⁴⁶ Czekanowski J. Zarys antropologii Polski. – Lwow, 1930. – 592 s.

Статья посвящена исследованию деятельности о. проф. Б. Росинского на кафедре антропологии Университета Яна Казимира во Львове. Освещается его научно-педагогическая деятельность, с особым вниманием к квалификационным процедурам.

Ключевые слова: Болеслав Росинский, кафедра антропологии, антропология, габилизация.

Article deals with a problem of research of ethnological activity of o. prof. B. Rosinskyi in the Department of Anthropology at the Jan Kazimierz University in Lviv. His scientific and educational activities, with special attention to the qualification procedures is highlighted.

Keywords: Boleslaw Rosinskyi, department of anthropology, anthropology, habilitation.